

DUE FRAMMENTI DI UNO STESSO COMMENTARIO OMERICO?

Università degli Studi di Parma
31 marzo 2010

John Lundon
Universität zu Köln

1. Versi odissiaci interessati da PSI XV 1464

Od. 11.597	ἄκρον ὑπερβαλέειν, <u>τότ' ἀποστρέψασκε Κραταίῃς</u>	PSI 1464.10–11
12.122	δεῖδω μή σ' ἐξαῦτις ἐφορηθεῖσα κίχηςι	2
123	τόσσησι κεφαλῆσι, τόσους δ' ἐκ φῶτας ἔληται.	
124	ἀλλὰ μάλα σφοδρῶς ἐλάαν, <u>βωστρεῖν δὲ Κράταιιν</u> ,	7–14
125	<u>μητέρα τῆς Σκύλλης</u> , ἥ μιν τέκε πῆμα βροτοῖσιν·	
126	ἥ μιν ἔπειτ' <u>ἀποπαύσει</u> ἐς ὕστερον ὀρηθηῖναι.	5?
168	αὐτίκ' ἔπειτ' ἄνεμος μὲν <u>ἐπαύσατο</u> ἠδὲ γαλήνη	
178	οἳ δ' ἐν νηὶ μ' ἔδησαν ὁμοῦ χεῖράς τε πόδας τε	14–15
181	ἀλλ' ὅτε τόσσον <u>ἀπῆμεν</u> , ὅσον τε γέγωνε βοήσας,	17–18
	ἀλλ' ὅτε τόσσον <u>ἀπῆν</u> ὅσον τε γέγωνε βοήσας, (= <i>Od.</i> 9.473)	
182	<u>ρίμφα διώκοντες</u> , τὰς δ' οὐ λάθεν ὠκύαλος νηῦς	20
191	ἴδμεν δ' ὅσσα γένηται ἐπὶ χθονὶ πουλυβοτείρῃ.	22–23
196	πλείοσί μ' ἐν δεσμοῖσι δέον μᾶλλον <u>τε πίεζον</u> .	25–26
	πλείοσί μ' ἐν δεσμοῖσι δέον μᾶλλον <u>τε πίεζεν</u> .	
197	αὐτὰρ ἐπεὶ δὴ τὰς γε παρήλασαν οὐδ' ἔτ' ἔπειτα	28–29
206	αὐτὰρ ἐγὼ διὰ νηὸς ἰὼν ὄτρυνον ἑταίρουσ	

2. Sch. BHQ, HT, Q ad Od. 11.597 (I 524.18–24 Dindorf) per PSI XV 1464.7–14

τότ' ἀποστρέψασκε κραταιῇς] ὁ μὲν Ἀρίσταρχος καὶ Ἡρωδιανὸς ὀξευτόνως κατὰ συστολήν, ὡς λικριφίς, ἀμφουδίς, ἐπιρρηματικῶς, ὁ δὲ Ἀσκαλωνίτης τὸ πλήρες κραταιὰ ἴς, οἷον ἰσχυρὰ δύναμις. ῥῆ ἐπέισθη καὶ ἡ συνήθεια. ἡ κραταιὰ δύναμις τοῦ λίθου, ὃ ἐστὶ τὸ βῆρος. **BHQ** τότε ὁ λίθος ὑπέστρεφε κραταιῶς, ὃ ἐστὶ ταχέως. τὸ δὲ ὄλον ἐπὶ τοῦ λίθου ἀκουστέον, ὡς Ἀρίσταρχός φησι. **HT** ὑπεστρέφετο ἡ δύναμις ἐκείνου. **Q**

Aristarco e Erodiano mettono l'accento acuto sull'ultima, contraggono (i due *iota*), come λικριφίς e ἀμφουδίς, e interpretano la parola come avverbio. Tolomeo Ascalonita invece ritiene che la forma piena sia κραταιὰ ἴς, ovvero "potente forza". A quest'ultimo si conformò anche l'uso. "La forza poderosa del sasso", cioè "il peso". **BHQ** "Allora il sasso rotolava indietro con forza", cioè "velocemente". E si deve riferire al sasso il tutto (?), come dice Aristarco. **HT** "La forza di quello (il sasso) rotolava indietro." **Q**

3. Sch. V, H, BHQ, H ad Od. 12.124 (I 541.18–542.2 Dindorf) per PSI XV 1464.7–14

Κραταίην] Κραταιῆς καλεῖται ἡ μήτηρ τῆς Σκύλλης. μάγοι δὲ Ἑκάτην αὐτὴν καλοῦσιν. **V** Κράταιϊν Σῆμος φησὶν Ἑκάτης καὶ Τρίτωνος, Κραταΐδος δὲ καὶ Δείμου Σκύλλαν. Στησίχορος Λάμιαν φησὶ τῆς Σκύλλης μητέρα. **H** | ἄμεινον γράφειν κραταιῆς ἀντὶ τοῦ ἰσχυρῶς (κραταιῶς **B**), ὡς ἀλλαχοῦ "τότ'

ἀποστρέψασκε κραταιίς” (λ 597), ἵνα λέγῃ, κραταιῶς ἐπιβοῶ τὴν μητέρα τῆς Κυύλλης. καὶ ὀξύνεται. ἐὰν δὲ ἦ κύριον, προπαροξύνεται. **BHQ** | ἀθετοῦνται γ’, ὅτι διὰ τούτων σημαίνει μὴ εἶναι τὴν Κυύλλαν σύμφυτον τῇ πέτρᾳ. **H**

La madre di Scilla si chiama Crateis (Κράταιϊς). I magi invece la chiamano Ecate. **V** Semo dice che Crateis è la figlia di Ecate e di Tritone e che Scilla è la figlia di Crateis e di Deimos. Stesicoro dice che Lamia è la madre di Scilla. **H** | È meglio scrivere κραταιίς nel senso di ἰσχυρῶς (κραταιῶς **B**) (“con forza”), come altrove in τὸτ’ ἀποστρέψασκε κραταιίς (*Od.* 11.597): “invoco con forza la madre di Scilla”. E (l’avverbio) è ossitono. Ma qualora la parola si interpreti come un nome proprio, è proparossitona. **BHQ** | Vengono atetizzati tre versi, perché in essi (il poeta) lascia intendere che Scilla non è della stessa natura della roccia. **H**

4. Sch. A (D) ad *Il.* 10.355–6 (III 77.94–03 Erbse) per PSI XV 1464.11–12

ἔλπετο γὰρ κατὰ θυμὸν <— ὀτρύναντος>: στικτέον μετὰ τὸ ἐκ Τρώων (356)· ἔστι γὰρ ὁ λόγος· ἤλπιζε γὰρ ὁ Δόλων ἐταίρους αὐτοῦ ἐκ τῶν Τρώων ὑπάρχειν, ὡς κελεύσαντος τοῦ Ἑκτορος εἰς τὰ ὀπίσω αὐτὸν ὑποστρέψαι. ἀποστρέψαντας (355) γὰρ εἰς τοῦπίσω καλέσαντας.

Bisogna interpungere dopo ἐκ Τρώων (356). Infatti, intende dire così: Dolone sperava che ...

5. Sch. Q ad *Od.* 12.178 (I 544.10–1 Dindorf) per PSI XV 1464.14–17

ὁμοῦ χεῖρας τε πόδας τε] ἀπὸ κοινοῦ τὸ ὁμοῦ, ὁμοῦ χεῖρας ὁμοῦ πόδας. **Q**

L’avverbio ὁμοῦ è da intendere ἀπὸ κοινοῦ sia con χεῖρας che con πόδας: insieme le mani e insieme i piedi.

6. Sch. BH, HQ ad *Od.* 12.181 (I 544.16–24 Dindorf) per PSI XV 1464.17–22

ἀλλ’ ὅτε τόσσον ἀπῆν] τὸ μὲν ἀπῆν ἐπὶ τῆς νηὸς, τὸ δὲ διώκοντες ἐπὶ τῶν ἐρετῶν. οὐ γὰρ εἴρηκεν ἀπῆμεν. **BH** | ἀπῆν ἢ ναῦς· νῦν δὲ οἱ ἐν τῇ νηί. προσεπάγει τὸ διώκοντες. ἀλλ’ ἔθος ἔχει ἢ μετοχὴ τὸ αὐτὸ δύνασθαι τῷ ῥήματι μετὰ τοῦ ἐπειδή. Εὐριπίδης “μέλλων δὲ πέμπειν μ’ Οἰδίπου κλεινὸς γόνος, ἐν τῷδ’ ἐπεστράτευσαν Ἀργεῖοι πόλιν.” ἀντὶ τοῦ ἐπειδὴ ἔμελλεν ὁ Οἰδίπου υἱὸς πέμπειν. οὕτω καὶ ἐνταῦθα, ἐπειδήπερ πάνυ ἐδίωκον, ἴν’ ἢ ὁ νοῦς οὕτως, ὅτε δὲ ἡ ναῦς ἀπῆν, ὅσον γέγωνε βοήσας· καὶ γὰρ ταχέως αὐτὴν ἤλαυνον. **HQ**

ἀπῆν si riferisce alla nave, mentre διώκοντες è detto dei rematori. Infatti egli (il poeta) non ha adoperato ἀπῆμεν. **BH** | “Era distante la nave”, e “nave” vuol dire qui “chi si trovava a bordo della nave”. Aggiunge poi διώκοντες. Ma il participio ha solitamente lo stesso significato del verbo con ἐπειδή. Si confrontino i versi di Euripide: μέλλων δὲ πέμπειν μ’ Οἰδίπου κλεινὸς γόνος, ἐν τῷδ’ ἐπεστράτευσαν Ἀργεῖοι πόλιν, dei quali il primo ammetterebbe la seguente parafrasi: ἐπειδὴ ἔμελλεν ὁ Οἰδίπου υἱὸς πέμπειν (“poiché il figlio di Edipo stava per inviare”). Così anche qui διώκοντες (“inseguendo”) equivale a ἐπειδήπερ πάνυ ἐδίωκον (“mentre inseguivano”) essendo il

senso come segue: “quando la nave distava quanto si può sentire chi grida urlando; infatti (la nave) la spingevano avanti spedita(mente). HQ

7. Sch. Q ad Od. 12.182 (I 544.25 Dindorf) per PSI XV 1464.20–22

ρίμφα διώκοντες] εὐκόλως ἐλαύνοντες. Q

“Remando agevolmente.” (Parafrasi) Q

8. Sch. A^{im} (Ariston.) ad Il. 2.135 a. (I 210.75–7 Erbse) per PSI XV 1464.22–24

<καὶ δὴ δοῦρα κέσχηπε νεῶν καὶ σπάρτα λέλυνται:> ὅτι κατὰ τὸν αὐτὸν στίχον καὶ ἑαυτῶ καὶ ἡμῖν συνήθως ἐξενήνοχε τὸ λέλυνται καὶ κέσχηπε.

<La diplè,> perché nel medesimo verso (il poeta) ha impiegato sia secondo il suo che secondo il nostro uso rispettivamente le forme λέλυνται e κέσχηπε.

9. Sch. A (Ariston.) ad Il. 2.397 a. (I 270.44–6 Erbse) per PSI XV 1464.22–24

γένωνται: ὅτι οὐ γραπτέον, ὡς τινες, “γένηται”. Ὀμηρικώτερον γὰρ οὕτως λέγειν, γένωνται τὰ κύματα, ὡς “σπάρτα λέλυνται” (Il. 2.35).

<La diplè,> perché non si deve scrivere come certuni fanno γένηται. Infatti è più in linea con l'uso omerico esprimersi così: γένωνται τὰ κύματα, come σπάρτα λέλυνται (Il. 2.135).

10. Sch. A (Did.) ad Il. 2.397 b. (I 270.47–51 Erbse) per PSI XV 1464.22–24

γένωνται: οὕτως γένωνται αἱ Ἀριστάρχου. τούτῳ δὲ καὶ ὁ ἐκ τῶν ὑπομνημάτων λόγος ὑπόκειται ἔχων τῆδε: “ἐπὶ τῶν κυμάτων λέγει τὸ γένωνται. τῷ τοιοῦτῳ πλεονάκις κέχρηται, ὥστε καὶ ἐπὶ τῶν οὐδετέρων τὰ πληθυντικὰ παραλαμβάνει.” μεταποιοῦσι δὲ τινες “γένηται”, οὐκ ὀρθῶς. ταῦτα ὁ Δίδυμος (p. 113 Schm.).

Così (γένωνται) le edizioni di Aristarco. Ed egli (Aristarco) fornisce la seguente spiegazione anche nei suoi commentari: Spesso (il poeta) usa una costruzione tale da adoperare il plurale anche nel caso di un (sostantivo) neutro. Ma alcuni trasformano in γένηται, a torto. Questo (lo riferisce) Didimo.

11. Sch. A (Ariston.) ad Il. 16.507 b. (IV 269.72–7 Erbse) per PSI XV 1464.22–24)

ἐπεὶ λίπεν ἄρματ' ἀνάκτων: ὅτι Ζηνόδοτος γράφει “ἐπεὶ λίπον”, ἀγνοῶν ὅτι τὸ λίπεν νῦν οὐκ ἔστιν ἐνικόν, ἀλλὰ ἀνάλογον τῷ ἐλείφθησαν τὰ ἄρματα, ὡς περ “κόσμηθεν” (Il. 3.1) καὶ “ποιμένος ἀφραδίησι διέτμαγεν” (Il. 16.354) ἀντὶ τοῦ διετμάγησαν. εἶωθε γὰρ τοῖς οὐδετέροις πληθυντικοῖς πληθυντικὰ ῥήματα συντάσσειν, ὡς “σπάρτα λέλυνται” (Il. 2.135).

<La diplè puntuta> perché Zenodoto scrive ἐπεὶ λίπον, ignorando che λίπεν qui non è singolare, bensì una forma con significato analogo a ἐλείφθησαν τὰ ἄρματα, come appunto κόσμηθεν (*Il.* 3.1) e ποιμένος ἀφραδίησι διέτμαγεν (*Il.* 16.354), quest'ultimo nel senso di διετμάγησαν. Infatti (il poeta) di regola costruisce con (sostantivi) neutri plurali forme verbali al plurale, come σπάρτα λέλυνται (*Il.* 2.135).

12. Sch. H, Vind. 133 ad Od. 12.196 (I 545.12–3 Dindorf) per PSI XV 1464.25–28

μᾶλλον δὲ πιέζειν] γρ. μᾶλλον τε πιέζον. **H** | ἐπιέζειν] γρ. πιέζον. **Vind. 133.**

Si tratta, a quanto pare, di varianti tradite (γρ(άφεται)): δὲ / τε e πιέζειν / πιέζον.

13. Sch. A^{im} (Did.) ad K 579 b.¹ (III 117.39–40 Erbse) per PSI XV 1464.25–28

<αφυσσόμενοι> οὕτως Ἀρίσταρχος, ἄλλοι δὲ “ἀφυσκάμενοι”. ἔστι κατάλληλον πρὸς τὸ λειῖβον.

Così Aristarco, altri invece ἀφυσκάμενοι. Esso (il participio) infatti concorda (nella forma) con λειῖβον.

Trascrizione B

1]. [
2	έφορμ[ηθεΐσα?		μ 122
3	ον δέ τ[
4].[.].[
5	επαυ[
6].[.].[.].α.[
7	ούκ έπεβόα τή[ν - - - τής]		μ 124
8	Κύλλης μητ[έρα. κραταιΐς δέ]	23	
9	γραπτέον διά [τοῡ ιϛ̄, άντι τοῡ]	23	
10	κραταιώς, ώς ά[λλαχοῡ «τότ' άποσ-]	24	λ 597
11	τρέψα[ς]κε [κραταιΐς], ίνα η̄ ό]	21/22	
12	λόγ[ο]ς κρ[αταιώς έπιβόα]		
13	κατ[
14	συνε[
15	[«έδη]σαν όμοῡ [χεΐράς τε πόδας τε». άπό κοι-]	6+25	μ 178
16	νοῡ <τό> όμ[οῡ. οῡ γάρ ταΐς χερσῑ]	21	
17	τους̄ πόδας, άλλ[ά χωρις̄ έδησαν.]	24	
18	[«άπην̄ ό]ςσον̄ τε̄ [γ]έγωνε [βοήσας». ταῡτα]	6+22	μ 181
19	έπ[ι τ]ής νεώς, τά [δ' έξής̄ έπί τών]	23	
20	έρετών. τό δέ «ρίμ[φα διώκοντες]	24	μ 182
21	ούτως̄ άκουστέον, [έλαύνοντες]	24	
22	καί έπέΐγοντες [
23	[«ΐδμε]ν δ' όσα γένηται έπί χ[θονί]»]	6+23	μ 191
24	..[ό]σα γένηται η̄ ό[σα]	23	
25	[. . .] δ[. . .]		
26	[«μᾶλλον̄ τε] πίεζον». ουτ[.]	6+26	μ 196
27	[.]ετῑ κατ' άλλήλων̄ τ[.]	24	
28	[.]ων̄ αυτᾱ .[.] [. . .]		

Trascrizione B

1	ἠθετο]ῦντο οἱ ἦ ἔπαι-	(Od. 15.78–85)
2]αις: αὐτως ἀμ-	(Od. 15.83)
3	πέμψει, δώσει δέ] τι ἔν γε φέρε-	23
4	σθαι] [. . .] ν δυεῖν [. . .] τι γὰρ ἀπο-	26?
5	πέμψει· καὶ γὰρ εἰ μὴ ἔστι[ν] Ὀμή-	24
6	ρου, τὸ γοῦν ἀνάλογον φ[. . .]	24?
7	μὴ πατέρ' ἀντίθεον διζή[μεν]ος αὐ-	26 (Od. 15.90)
8	τὸς ὄλωμαι· ἐλλείπει ὁ <καί>, “κα[ι] αὐ]τὸς ὄ-	27
9	[λ]ωμαι”· εἰ δὲ μή, ἀπαθής [ὁ] λόγος.	23
10	ἢ τί μοι ἐκ μεγάρων κειμή[λι]ον ἐσ-	26 (Od. 15.91)
11	θλό]ν ὄληται· ἠθετεῖτο· φι[λο]κερδὲς	28
12	γ]ὰρ ἄγαν παρίστησι τὸ ἦθος. ὁ δὲ	25
13	Ἄριστ]οφά(νης) τὸ “αὐτὸς ὄλωμαι” ἤκου-	25
14	σ. 4] . . . “πᾶς μου ὁ βίος ἀπόλη-	
15	ται”· τοῦ]το δ' ἀγνοήσαντ' ἄτινα	23
16	σ. 8]ξαι τὸν “ἢ τί μοι ἐ]κ [με-	
17	γάρων κει]μήλιον [ἐσθ]λ[ὸν ὄληται”	26
18]δεπασα .[
19]ριδ[
20] . . .[

Trascrizione B

1	[...].[±20]	4+	
2	έφορμ[ηθεΐσα ±13]	11+	(Od. 12.122)
3	ονδε.[±19]	5+	
4	[.] [.] [.] [±20]	4+	
5	επαυ[±20]	4+	
6	...[.].....[±14]	10+	
7	οὐκ έπεβόα τή[ν Κράταιϊν τήc]	23	
8	Κκύλλης μητ[έρα, αλλά “κραταιΐc”]	25	
9	γραπτέον διά [του̅ ιc̅, άντι του̅]	23	
10	κραταιῶc, ὡc ἀ[λλαχοῦ “τότ’ άπος-]	24	(Od. 11.597)
11	τρέψα[c]κε [κραταιΐc”· έστι γάρ ο]	24	
12	λόγοc κρ[αταιῶc έπιβόα ±5]	19+	
13	κ.[±22]	2+	
14	cυνε[±5 οί δ’ έν νηί μ’ έδη[can]]	19+	(Od. 12.178)
15	‘can’ όμοῦ [χεΐράc τε πόδαc τε· άπό κοι-]	3+25	
16	νοῦ <τὸ> όμ[οῦ, όμοῦ τὰc χεΐραc όμοῦ]	24	
17	τοῦc πόδαc. άλλ’ ὅ[τε τόccον άπην]	25	(Od. 12.181)
18	[δ]cον τε [γ]έγωνα β[οήcαc· τὸ μέν “άπην”]	2+26	
19	έπ[ι] τήc νεώc, τὰ [δ’ έξήc έπί τῶν]	23	
20	έρετῶν. τὸ δέ “ρίμ[φα διώκοντεc”]	24	(Od. 12.182)
21	οὔτωc άκουcτέον· [έλαύνοντεc]	24	
22	καί έπέγοντεc [εύκόλωc. ἴδμεν]	25	(Od. 12.191)
23	δ’ ὄcca γένηται έπί χ[θονί πουλυβο-]	2+25	
24	τεΐρη· γένηται ἢ “ὄcca γένωνται”]	2+23/24	
25	[πλειόcί μ’ έ]ν δεc [μοΐcι δέον μάλ-]	2+23	(Od. 12.196)
26	[λόν τ]ε πίεζον· οὔτ[ωc γραπτέον ὅτι]	2+25	
27	[έ]cτι κατάλληλον [±9]	15+	
28	[.]ων. αὔταρ [έ]γῶ [διά νηόc ιῶν ὄτρυ-]	25	(Od. 12.206)
29	[νον έταΐρουc.	2+9+	